

SPIS TREŚCI

Skróty XI

Oznaczenia XII

Powołania w tekście XII

Notacja nazw taksonomicznych XIII

Przedmowa XV

Dla kogo jest ta książka? XV

Botanika jako dziedzina farmacji XVI

Hipotezy i zakres opracowania XVII

Historia materii medycznej, botaniki farmaceutycznej i farmakognozji w opracowaniach XVIII

Polecane bibliografie XXIV

Metodyka XXIV

Ważne zastrzeżenie XXVIII

Podziękowania XXVIII

1. Wprowadzenie 1

2. Roślina lecznicza, materia medyczna i pokrewne pojęcia podstawowe 5

Podsumowanie rozdziałów 1–2 10

3. Tożsamość biologiczna surowców uważanych za roślinne 11

3.1. Problem tożsamości grzybów 13

3.2. Surowce związane z owadami 15

3.3. Lecznicze organizmy morskie uważane za rośliny 16

3.4. Surowce zwierzęce i zwierzęta lecznicze 17

3.5. Surowce „roślinne” powstałe przy udziale owadów 18

Podsumowanie rozdziału 3 21

4. Bogactwo dawnej materii medycznej	23
4.1. Dogłębne badanie przyrody	23
4.2. Poznawanie materii medycznej odległych krajów i kultur	27
4.3. Etymologia i leksykografia medyczno-farmaceutyczna oraz historia naturalna	33
Podsumowanie rozdziału 4	36
5. Zainteresowania naukowe farmacji	37
6. Początki farmakognozji surowców roślinnych	39
6.1. Materia medyczna w teorii sygnatur	41
6.2. Krytyka sygnaturyzmu	43
6.3. Chemiczne metody badania materii medycznej	50
6.3.1. Analiza chemiczna i metoda rozpuszczalnościowa	50
6.3.2. Metoda sensualna, czyli organoleptyczna	64
6.3.3. Indykatory naturalne	68
6.4. Badania fizjologiczne i kliniczne	71
6.4.1. Ocena danych literaturowych	71
6.4.2. Eksperymenty fizjologiczne	72
6.4.3. Historia medyczna, testy kliniczne	76
6.5. Ewolucja metod badawczych w XVIII i na początku XIX w	77
Podsumowanie rozdziału 6	79
7. Kierunki rozwoju farmakognozji	81
7.1. Wykrywanie fałszerstw surowców leczniczych	81
7.2. Izolacja czystych metabolitów z surowców roślinnych	83
7.3. Rozwój chemii surowców i farmakologii substancji roślinnych	94
7.4. Rozwój anatomii roślin	102
7.5. Początki mikroskopowej botaniki farmaceutycznej	126
7.6. Początki mikrohistochemii roślin i krystalografii farmaceutycznej	131
7.7. Poszukiwania zamienników i namiastek	141
7.8. Odpowiedniki roślin leczniczych we florach egzotycznych	151
7.9. Materia medyczna i farmakognozja jako dziedziny nauki	153
7.10. Ikonografia farmakognostyczna	154
Podsumowanie rozdziału 7	155
8. Botanika linneuszowska w farmacji	157
8.1. Rozprzestrzenianie się nomenklatury i diagnoz Linneusza w farmacji	158
8.2. Opór tradycji i błędy	167
8.3. Identyfikacja gatunkowa a losy surowców leczniczych	170
8.4. Materia medica Linneusza i jej kontynuatorzy	172
8.5. Wspólny rozwój taksonomii i farmakognozji	180
8.6. Corollaria, system naturalny oraz ich przełomowy wpływ na farmakognozę. Anatomia surowca roślinnego a taksonomia	193
8.7. Krytyka i rozwój chemotaksonomii	206
Podsumowanie rozdziału 8	214

- 9. Standaryzacja morfologiczna surowca 217
 - 9.1. Wprowadzanie terminologii botanicznej do farmacji 217
 - 9.2. Terminy botaniczne jako nazwy konkretnych surowców 221
 - 9.3. Autoryzowanie terminów morfologicznych i nazw surowców 222
- Podsumowanie rozdziału 9 223
- 10. Standaryzacja taksonomiczna surowca 225
 - 10.1. Protologi gatunków oparte na surowcach leczniczych 228
 - 10.2. Trudności w badaniu surowców leczniczych i określaniu ich gatunków 231
 - 10.3. Redukcjonizm w taksonomii gatunków macierzystych 239
 - 10.4. Farmakognozja bez taksonomii 241
 - 10.5. Długo nierozpoznanawane gatunki macierzyste 243
 - 10.6. Standaryzacja taksonomiczna surowca leczniczego w wieku XX 246
- Podsumowanie rozdziału 10 247
- 11. Standaryzacja nomenklatoryczna w farmacji 249
 - 11.1. Nadmiar nazw roślin lub surowców 249
 - 11.2. Upraszczenie i normalizacja nomenklatury 250
 - 11.3. Nazwy tajemne surowców i preparatów 253
 - 11.4. Nazwy egzotyczne lub fantazyjne i ich latynizacja 255
 - 11.5. Eponimy i hagianimy 258
 - 11.6. Homonimy 259
 - 11.7. Psucie nomenklatury materii medycznej 262
- Podsumowanie rozdziału 11 266
- 12. Gatunki rzadkie w literaturze 267
 - 12.1. Rzadko wspominane gatunki i surowce lecznicze 269
 - 12.2. Rzadko wspominane zamienniki (rośliny równorzędne leczniczo) 274
 - 12.3. Powrót do zarzuconych surowców leczniczych 277
- Podsumowanie rozdziału 12 278
- 13. Towaroznawstwo surowców leczniczych i handel 279
 - 13.1. Trasy dowozu i handel hurtowy 281
 - 13.2. Farmacja a drogistyka 283
- Podsumowanie rozdziału 13 285
- 14. Taksonomia przeciw hiperklasyfikacji surowców 287
 - 14.1. Nauka o korze chinowej – chinologia 287
 - 14.2. Inne hiperklasyfikacje 298
- Podsumowanie rozdziału 14 301
- 15. Kolekcje ikatalogi materii medycznej 303
 - 15.1. Kolekcje i ich przeznaczenie 303
 - 15.2. Pozataksonomiczne typowanie materii medycznej 306

- 15.3. Interpretacja taks, dozariuszy i ofert handlowych 308
- Podsumowanie rozdziału 15 309
- 16. Poszerzanie i rozpowszechnianie wiedzy farmaceutycznej 311
 - 16.1. Poszukiwania nowych danych i katalogowanie wiedzy 311
 - 16.2. Materia medyczna w źródłach florystycznych 316
 - 16.3. Powielenia i plagiaty 318
 - 16.4. Dyspensatoria powszechne i farmakopee powszechne 320
 - 16.5. Przedruki farmakopei 322
 - 16.6. Dzieła farmaceutyczne dwu- i wielojęzyczne 323
- Podsumowanie rozdziału 16 324
- 17. Postęp badań materii medycznej po 1870r. 325
- Podsumowanie rozdziału 17 334
- 18. Polskie odkrycia i badania roślin leczniczych 335
- Podsumowanie rozdziału 18 339
- 19. Obraz farmacji i leku przez pryzmat materii medycznej 341
 - 19.1. Typologia źródeł 342
 - 19.2. Spojrzenie ilościowe 346
 - 19.3. Spojrzenie terapeutyczne 347
 - 19.4. Chronologia 348
 - 19.5. Przemysłowe zainteresowania farmacji 351
- Podsumowanie rozdziału 19 355
- 20. Klasyfikacje i systemy materii medycznej 357
 - 20.1. Graficzne początki klasyfikacji materii medycznej i taksonomii roślin 357
 - 20.2. Klasyfikacje wydzielin roślinnych 366
 - 20.3. Pozataksonomiczne systemy materii medycznej 369
 - 20.4. Zestawy surowców i preparatów do receptury 381
 - 20.5. Skład i ewolucja zestawów 383
- Podsumowanie rozdziału 20 387
- 21. Wyodrębnianie się dziedzin wiedzy o materii roślinnej 389
 - 21.1. Materia pokarmowa 390
 - 21.1.1. Surowce spożywcze w terapii 391
 - 21.1.2. Kierunek encyklopedyczny 394
 - 21.1.3. Nazwy farmaceutyczne produktów spożywczych 395
 - 21.2. Toksykologia roślin i jej odległe skutki dla wiedzy o leku. Materia toksykologiczna 395
 - 21.2.1. Poszukiwanie nowych danych 397
 - 21.2.2. Siedlisko a właściwości roślin 403
 - 21.2.3. Poszukiwania reguł i zależności 404
 - 21.2.4. Trujące rośliny jako leki. Systemy trucizn 406
 - 21.2.5. Rozwój wiedzy o niestałości składu roślin leczniczych 418

21.2.6. Kolejne źródła zmienności składu leku roślinnego	428
21.3. Początki mikrobiologii i fitopatologii	430
21.3.1. Poznawanie grzyb—w mikroskopijnych i grzybowych chorób roślin	430
21.3.2. Odkrycie bakterii i drożdży w XVII w.	437
21.3.3. Mikroorganizmy a pojęcie choroby	439
21.3.4. Grzyby chorobotwórcze i „medycyna roślinna” I poł. XIX w.	442
21.3.5. Teoria jadów i wzywów. Botaniczne wyniki poszukiwań czynników chorobotwórczych	446
21.4. Materia chirurgiczna	451
21.4.1. Naturalne surowce chirurgiczne i sporządzane z nich materiały	452
21.4.2. Nowe surowce i materiały w systemie antyseptycznym Listera i później	461
21.4.3. Roślinne materiały elastyczne, pęczniejące i klejące	471
21.5. Środki stosowane zewnętrznie	476
21.6. Materia kosmetyczna	477
21.7. Materia weterynaryjna	482
Podsumowanie rozdziału 21	483
22. Zagadnienia apteczne i recepturowe związane z roślinną materią medyczną	487
22.1. Trwałość surowców i preparatów w praktyce aptecznej	487
22.1.1. Aromaty i surowce o mocnym smaku	488
22.1.2. Inne surowce i przetwory roślinne. Reguły zbioru i suszenia	491
22.1.3. Preparaty i leki złożone	494
22.2. Preparaty galenowe	496
22.2.1. Przetwory galenowe w ścisłym znaczeniu	496
22.2.2. Stosowanie nieprzetworzonych roślin leczniczych	499
Podsumowanie rozdziału 22	500
23. Nazwa i jej wartość definiująca w naukach farmaceutycznych	503
23.1. Zrywanie z łaciną	504
23.2. Zrywanie z tradycją	506
23.3. Zrywanie z nomenklaturą naukową	507
Podsumowanie rozdziału 23	509
Bibliografia	511
Uzupełnienia	565
Indeks łacińskich nazw taksonomicznych	567
Indeks rzeczowy	589
Indeks osób	611